

BIOLOGIYA FANINING HOZIRGI KUNDAGI YUTUQLARI VA MUAMMOLARI

Bozorova Nodira Erkinovna
BMTI akademik litseyi biologiya fani o'qituvchi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada biologiya fanining hozirgi kundagi yutuqlari hamda muammolari alohida masala sifatida yoritilgan. Shuningdek, maqolada biologiya fanini o'qitishda ahamiyat berilishi lozim bo'lgan masalalar haqida fikr-mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Ta'lim, biologiya, amaliyot, biologik omil, ekologik holat, o'simlik, hayvon.*

Respublikamizda yoshlarga ta'lim berishning yangi, samarali yo'llari, vositalaridan, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishga o'tish vazifalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu ulkan vazifalarni bajarishda umumta'lim, maxsus o'rta va oliy maktablar jamoalari oldida ta'lim berishning yangi, samarali yo'llari, vositalarini ishlab chiqish, uni amaliyotga kiritish masalalari belgilab olingan.

Undan tashqari, yoshlarimizga faqat fan asoslaridan bilimlar berish bilan cheklanmasdan ularni har tomonlama yetuk, ma'naviy barkamol qilib tarbiyalash zarur. XXI asr biologiya ta'limi oldida ham juda katta ulkan vazifalar mavjud. Ma'lumki, har bir davr ta'lim oldiga ayni davlatdagi iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy jihatlar bo'yicha yangi eng dolzarb vazifalarni qo'yadi. Bozor iqtisodiyoti talablaridan kelib chiqib, xo'jalik yuritishning yangi-yangi samarali yo'llari, vositalarini ishlab chiqish, ulardan amaliyotda foydalanish zaruriyati kuchayib bormoqda.

Mustaqil Respublikamizda "Ta'lim to'g'risida", "Respublikada milliy kadrlar tayyorlash" to'g'risidagi qonunlarga asosan, endilikda yoshlarga ta'lim berishning yangi, samarali yo'llari, vositalaridan, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishga o'tish vazifalari ko'rsatilgan.

Bu ulkan vazifalarni bajarishda umumta'lim, maxsus o'rta va oliy maktablar jamoalari oldida ta'lim berishning yangi, samarali yo'llari, vositalarini ishlab chiqish, uni amaliyotga kiritishdek dolzarb vazifalar turibdi. XXI asr biologiya ta'limi oldida ham juda katta ulkan vazifalar mavjud. Ma'lumki, har bir davr ta'lim oldiga ayni davlatdagi iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy jihatlar bo'yicha yangi dolzarb vazifalarni qo'yadi. Bozor iqtisodiyoti talablaridan kelib chiqib, xo'jalik yuritishning yangi-yangi samarali yo'llari, vositalarini ishlab chiqish, ulardan amaliyotda foydalanish zaruriyati kuchaymoqda. Bunday sharoitda inson omili hal etuvchi kuch sifatida maydonga chiqmoqda.

Bugungi kunda butun dunyoga xavf solayotgan biologik muammolar oldida ilmiy, ta'limiy hamda tarbiyaviy yechimlar turibdi. Shu qatorda ekologik va biologik muammolar yechimi uchun biologik ta'limning maqsadi hayotning ma'nosini eng oliy qadriyat sifatida tushunishi kerak bo'lgan biologik va ekologik savodxon shaxsni tayyorlashdir. Bunday shaxs ekologik madaniyatga ega bo'lishi va nafaqat biologik, balki u bilan turdosh bilim sohalarida ham mukammal yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Biologiya o'qitish metodikasida ham biologik ta'limning eng muhim maqsadlaridan biri maktab o'quvchilarida tabiatning

yaxlitligi va birligi, uning tizimli va darajali tuzilishi, xilma-xilligi, inson va tabiatning birligiga asoslangan ilmiy dunyoqarashni shakllantirishdir. Bu ulkan vazifalarni bajarishda umumta'lim, o'rta maxsus maktablar jamoalari oldida ta'lim berishning yangi, samarali yo'llari, vositalarini ishlab chiqish, uni amaliyotga kiritishdek dolzarb vazifalar turibdi. Undan tashqari, yoshlarimizga faqat fan asoslaridan bilimlar berish bilan cheklanmasdan ularni har tomonlama yetuk, ma'naviy barkamol qilib tarbiyalash zarur. Hozirgi zamondagi eng muhim vazifalardan biri-biologik xilma-xillikni saqlash masalasidir. Ma'lumki, insonlarnig tabiatga ta'sirining kuchayib borishi o'z novbatida turli organizmlarni yashash sharoitlarini buzilishiga, ularning yashash joylarini ekologik holatlarini yomonlashuviga ta'sir etmoqda.

Hozirga kelib biologiya fanlari va uni o'qitish bo'yicha birqancha muammolar bor. Biologiya fani oldida aholini mo'l-ko'l oziq ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, xalq salomatliginisaxlash, ekologiya muammolari shular sirasiga kiradi. Atrof muhitini ifloslanishi, urbanizatsiya, shovqin suronlar insonlar salomatligiga tobora ko'proq ta'sir etmoqda.

Xususan, qon-tomir tizimi, asab kasalliklari ko'paymoqda. Undan tashqari turli dori-darmonlarning virus, mikroblarga qarshi turish xususiyatlari ortib bormoqda. Yuqoridagilarni hisobga olgan tarzda insonlarni salomatliklarini muhofaza qilishda biologlar oldida katta vazifalar turibdi. Bizga ma'lumki, insonlar avvalo nimalarni bilishi, qo'lidan qanday ishlar kelishi bilan tavsiflanadi. Binobarin, ilmiy, ma'lum ko'nikma va malakalarga ega bo'lgan, ma'naviy barkamol yoshlarni tarbiyalash zamonamizning dolzarb vazifalaridan biriga aylanmoqda.

Biroq, ta'lim da uzoq yillardan buyon qo'llanilayotgan an'anaviy ish uslublari o'quvchilarni dars materialini faqat yodlash, takrorlab berishga qaratilgan bo'lib, bu usul yoshlarni ijodiy bilim olishga, ma'lum yo'nalishlarda malaka va ko'nikmalar hosil qilishlariga yetarli imkon bermas edi. Biologiya ta'limidagi bu muammolarni hal etish uchun amaldagi ish uslublarimizni qayta ko'rib chiqish, yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish, ta'lim-tarbiya ishlarini zamon talablariga keltirish, ta'lim muassasalari uchun yuqori salohiyatga ega bo'lgan o'qituvchi kadrlar tayyorlash, ta'limning material bazalarini yanada boyitish kabi ishlarni amalga oshirish zarur. Keyingi yillarda ta'limdagi texnologiya masalalariga qiziqish tobora kuchaymoqda. Har qanday pedagogik texnologiyaning asosi uning maqsadlarni aniqlashdan boshlanishi kerak.

Ma'lumki, insonlarnig tabiatga ta'sirining kuchayib borishi o'z novbatida turli organizmlarni yashash sharoitlarini buzilishiga, ularning yashash joylarini ekologik xolatlarini yomonlashauviga ta'sir etmoqda. Bu o'z navbatida tirik organizmlarning sonini kamayib ketishi, ba'zi turlarni umuman yo'q bo'lib ketishiga, "Qizil kitob"sahifalarini yana ko'payishiga olib kelmoqda. Ahvol shu darajada ketaversa tabiatdagi soni oz qolgan ayrim o'simlik va hayvonlarni yo'q bo'lib ketish xavfini tug'diradi. Shu boisdan endilikdagi dolzarb masalalardan yana biri-soni kamayib borayotgan o'simlik va hayvonlarni saqlab qolishdek murakkab vazifani bajarishlikni taqazo etadi. Bu vazifani bajarishni muhim shartlaridan biri- kishilarni biologik va ekologik savodxonliklarini oshirish orqali bajariladi. Hozirga kelib biologiya fanlari va uni o'qitish bo'yicha bir qancha muammolar bor. Shunday

qilib, ushbu genetika irsiy kasalliklarni erta tashxislash, davolash va oldini olish usullarini ishlab chiqishga imkon berdi.

Zamonaviy voqelikda biologiyaning o'rne og'ir, chunki u o'zining barcha fenomenasida odamning hayotini diqqat bilan o'rganmoqda. Hozirgi vaqtda bu fan evolyutsiya, hujayralar nazariyasi, genetika, genetika va energiya kabi prinsipial tushunchalarni birgalikda ulaydi. O'z funksiyalarida, butun hayotning rivojlanishini rivojlantirish, xususan, organizmlar tarkibi, ularning xatti-harakati, shuningdek atrof- muhit bilan bog'liq. Biror kishining hayotidagi biologiyaning qiymati, agar u shaxsning hayotiy faoliyatini, masalan, sog'liqni saqlash, oziq-ovqat mahsulotlarining asosiy universitetlari o'rtasida parallel bo'lsa, aniq bo'ladi. Bugungi kunda biologiyadan ajralib turadigan va mustaqil bo'lish, zarur va mustaqil bo'lgan fanlar mavjud. Bunday masalan, zoologiya, botanika, mikrobiologiya, virologiya bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin. Eng muhimi, eng muhimi, ularning barchasi sivilizatsiya tomonidan beriladigan eng muhim asosiy bilimlar majmuasini anglatadi.

Biologiyaning asosiy qiymati shundaki, bu ko'plab istiqbolli fanlar uchun asos va nazariy asosdir, masalan, genetika va bionika kabi. Hozirgi vaqtda, texnologiyalar inson tanasiga zarar yetkazmagan holda profilaktika va davolanish uchun dori-darmonlarni yaratish imkoniga ega. Natijada nafaqat hayotning davomiyligini balki uning sifatini ham rivojlantirish mumkin.

Zamonaviy jamiyatda biologiyaning asosiy roli shundaki, uning bilimlari zarur bo'lgan sohalar, masalan, giyohvandlik, qishloq xo'jaligi, qurilish va kosmosni rivojlantirishi zarur. Bugungi kundagi ekologik muammolar yechimiga biologik qoidalarga rioya qilish, shuningdek, ekologik fikrlash asosida progressiv biotexnologiyalarning keng joriy etilishi bilan erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Biologia fanining dozarb masalalari" АДУ ректори биология фанлари доктори, профессор А.С.Юлдашев.
2. Tolipova J.O., G'ofurov A.T. Biologiya ta'limi texnologiyalari Toshkent., 2005
3. Biologiya fanining yutuqlari, zamonaviy ta'limningdolzarb muammolari. Dovudova H. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnal. №4 2022
4. G'ofurov A.T., Tolipova J. O. Biologiya o'qitishning umumiy metodikasi Toshkent., 2005
5. Hayitov A., Boymurodov N. Ta'limda noan'anaviy darslar va interfaol usullardan foydalanish